

Poiste ja tüdrukute peab- pedagoogika

*Tiiu Kuurme, Gertrud Kasemaa, Elo-
Maria Roots*

Euroopa Sotsiaalfondi projekt “ **Kas õpilased või poisid ja tüdrukud?** Uurimus Eesti õpetajate ja haridustöötajate valmisolekust sootundlikuks õpetamiseks ja kasvatamiseks

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

- Koolis õpitakse elamist ja elamise kaudu – läbi suhtlemise ja suhtumiste, võimaluste, mõjude ja positsioneerumiste.
- Kooli tulevikudimensioon võimendab soovi hoida siin toimuv kontrolli all. Nii kannab kool eneses heakskiidetud visiooni inimesest nagu teda näha tahetakse ja ühiskonnast nagu ta on
- Seotuna ühiskondlike võimuhierarhiatega ollakse koolis pigem huvitatud selle hierarhia taastootmisest kui julgetest muutustest.

Foucault räägib biopoliitikast,
normaliseerivatest praktikatest ja
diskursiivsest võimust.

- Moodsa aja individuaalsus ei põhine niivõrd inimeste autentsetel kogemustel iseenesest, vaid pigem normaliseerival võimul
- Biopoliitika pürgib eluprotsesside hindamisele, kindlustamisele ja valitsemisele. Inimkeha objektiviseeritakse kasutoovaks masinaks
- Inimeste objektiviseerimise vormid moodustuvad diskursustes – millist inimest tahetakse.

Peab-pedagoogika allikatest

- Modernismiga kaasnenud nn *inimlikkuse mudelid*, mis sündinud lootusest muuta maailm paremaks, on vastu ootusi kujunenud võimu tööriistaks
- Nad suunavad normaliseerivaid praktikaid ja määravaid norme, millega inimeste elu suunatakse
- Normaliseerivad praktikad võrdlevad inimesi, eristavad neid ja otsustavad nende koha üle normaalsuse teljel

Panoptikum

- *Panoptikum* on distsiplineeriv aparaat, sealt antavate hinnangute alusel tuleb omandada normaalne viis olemiseks
- Võimu laienedes pole enam vaja valvurit, vaid valvurina toimivad asjaosalised ise, kes on enesesse internaliseerinud normi, *kuidas peab*
- Soolistunud võimu olukorras suunavad peab-pedagoogikat soostereotüübid

Kool on koht, kus konstrueeritakse idee normaalsest lapsest

- Lapsed valmistuvad elamise praktikateks, kus maskuliinsus on rohkem väärtustatud.
- See nõuab elukorraldust, mis säilitaks maskuliinsete väärtuste ülemvõimu
- Erinevates feminismi perspektiivides jagatakse vaadet, et koolid on maskuliinsuse agendid. Meeste õiguse kaitsjatel on vastupidine seisukoht – koolid on feminiinsuse agendid
- Hästi ei tunne end sedalaadi elukorralduses ei poisid ega tüdrukud.

Meie uuringu eesmärk on valgustada soolisusega seotud tavapäraste diskursuste sisu Eesti kontekstis ja siit tuletada, millistele abinõudele võiks keskenduda suurema soolise teadlikkuse ja tegeliku võrdõiguslikkuse nimel.

Meie uurimisküsimusi

- Milliseid haridusega seotud soolisusest märgistatud erisusi koolikontekstis tõstavad esile eesti haridustegelased?
- Kuidas soolisusega seotud ilmingutest ja arusaamadest räägitakse ja millist tegelikkust need diskursused esindavad ja loovad?
- Milliseid dominante neis diskursustes sünnib?
- Millises suhtes on küsitletud eesti haridustegelaste vaated rahvusvaheliselt ja ka meie kontekstis teada levinumate diskursustega?

Kuidas poisid ja tüdrukud omavahel erinevad?

- Arengurütmidelt.

ÕN2: Teatud vanuses võib-olla poisid ja tüdrukud, kui nad on ühevanused, siis nende areng on niivõrd erinev ja siis nõuda päris samu asju on lihtsalt keeruline. Et poisid nagu küpsevad hiljem ja võib-olla vahel on kauem nagu lapsed

- Õppeainete omandamise poolest

AN: ... et see tuleb juba õpetajate suhtumiste kaudu, et eeldatakse, et reaalsed on poiste ained ja humanitaarsed tüdrukute ained.

ÕN2: Kindlasti on koolides ka ikka puhtalt poiste alad ja tüdrukute alad. Et see võtab ilmselt kõik aega, et poisid läheksid ma ei tea, õmblemist õppima vä? Aga samas jällegi need mehed, kes on tipud selle ala peal, on paljudest naistest ... võibolla ongi sellepärast üle, et vaadatakse, et oh mees ja teeb seda.

- Käitumiselt, olekult, hoiakutelt

DM: *Et miks need tüdrukud siis õpivad korrektsemalt ära? Et see on kuidagi loodusega kaasa tulnud. Mehed on loovamad, vabamad, võib-olla ei pea seda nii tähtsaks.*

DM: *Samaväärse hindamise juures ma arvan, et tüdrukud saavad paremaid hindeid sellepärast, et tüdrukud õpivad korralikumalt ära. Et ma julgen arvata, et ... õpetajad on ka poiste puhul väärtustanud rohkem seda leidlikust ja ja... sellist analüütilist taju ja probleemikäsitlust. Tihtipeale tüdrukute puhul lihtsalt hinnatakse seda korrektset ärategemist ja selgeks õppimist.*

- *ÕJ3: Poistel puuduvad positiivsed strateegiad igavusega toimetulekuks. Tüdrukutel on need olemas. Meie ei sega kedagi ja selle tõttu me jätamegi sellise mulje, et meile võib igasuguseid loenguid-asju ja kõike teha. Aga poisid - kui nad saavad aru, et see ei paku, siis nad ei tee seda lihtsalt.*
- *ÕJ3: Poistele ei saa samamoodi asju seletada kui tüdrukutele, sest poiste hulgas on väga palju praktilise intelligentsusega inimesi. Tüdrukud võivad lahendada päheõpitud valemi järgi mingisuguseid tühje reegleid. Ja vat siis, kui ta lahendab ära ülesande ja saab koolistaadioni pikkuseks 400 kilomeetrit - siis ta on täiesti rahul.*

Tüdrukud on alalhoidlikud ja vastupidavamad

- **ÕM:** *Poisid elavad kaotust alati palju rängemalt läbi. Ja ütleme siis naistel ja tüdrukutel on... ma ei tea, kuidas seda seletada, aga kuidagi neid tagasilööke elavad paremini üle. Poisid võtavad rohkem sõna. Ja tüdrukud on ettevaatlikumad, võtavad siis sõna, kui on klassi üldine arvamus teada.*
- **ÕN1:** *Keegi psühholoogidest ütles, et kui maha suruda või painutada tüdrukut või poissi, siis tüdrukud on nagu visamad. Painduvad ja tulevad jälle tagasi, aga poisid murduvad. Et nad ikkagi on hellemad just selles mõttes, et nad oma emotsioone ja asju ei ela välja*

Kooli soolises majapidamises on märgatud muutusi:

- ÕN1: *On liikunud ka see kumu, et tüdruk on rohkem tuupur. Mina seda ka ei ütleks, sellepärast, et ma olen näinud väga teraseid ja andekaid tüdrukuid, kes arutlevad.*
- ÕM: *Samas on mõned niuksed mõjukad tüdrukud, kelle sõna maksab, keda kuulatakse.*

Võib siis öelda, et...

- Poisid on kui veetlevad loovad infantiilid ja tüdrukud on igavavõitu institutsiooni alalhoidjad.
- Intervjueeritute märgatud poiste ja tüdrukute erinevused on seotud ühiskonnas laiemalt valitsevate kuvandite, jõujoonte ja mentaliteetidega, mis heiastub omakorda koolis
- Sidudes tüdrukute mõttelageda kõigega leppimise ja poiste sisu otsiva toimekuse soo olemuslike joontega valmistame ette sooliselt segregeerunud töömaailma.

Ootused ja kohtlemine

- Kooli peamised vahendid on struktuuraalsed: hierarhiad, kõnelemise kord, tööreeglid, jäigad muutumatud rollid, aja- ning ruumi kasutus, kooli üldine normatiivsus
- Õpilase roll koolis on feminiinne
- Sellega liituvad koolipoolsed soostereotüüpsete värvingutega ootused

Meie intervjueeritavad tõdesid tugevat ootuste erinevust

- Tüdrukud on rohkem kohustatud olema, nagu norm ette näeb

ÕJ3: *No see on ikka varasest lapsepõlvest niisugune stereotüüpne suhtumine, et sa pead olema ju korralik ja vaikne ja ... Poistelt oodatakse seda, et ta on initsiatiivikas.*

ÕN1: *Näiteks tüdruk ei tohi kunagi midagi halvasti öelda või käituda, sest see pole üldse võimalik. Kasvanud ja sündinud sellised. Aga poisile me saame lubada, et ta jookseb natuke või õpetajal isegi jalge vahelt läbi.*

Õppimises, kuidas ikka tüdruk jätab asju maha või tüdruk üldse õppimata jätab. See pole lubatud. Tegelikult on nad lapsed ühtemoodi.

Soorollid on põhjenduseks kasvatuses

- **ÕN2:** *Et kui on mingid viisakusnõuded, siis teatud juhtudel noh võib ju lasta tüdruku ennem ustest. Et me ei ütle, et keegi oleks nõrgem, aga, et selline noh üksteise austamine, et see peaks ikkagi olema. mis siis, et nad on poisid, ja me võtamegi neid natukene teistmoodi.*
- **ÕM:** *Meesõpetaja tavaliselt poistelt ootab, et nad oleksid ikka mehed mitte kelgunõõrid. Võib-olla see ikka on, et sa oled mees, võta ennast kokku! Või, et sa oled tüdruk, kuidas sa oled nii räpakas ja ... tüdrukutelt eeldatakse nagu korralikkust ja poistelt, et nad ei oleks sellised lõdvad ja et sisu oleks ikka meestel olemas.*

Poisid saavad andeks

- **ÕN2:** *Tüdrukud pidid olema sellised rohkem mahasurutumad. Tüdrukud pidid olema korralikumad ja poisid võisid möllata tõesti natukene rohkem. Et võib-olla mingi asi antaksegi poistele rohkem andeks...*
- **ÕJ2:** *Hariduses on nii, et eksimusi ja hooletust antakse andeks pigem meestele ja poistele.*
- **ÕJ3:** *Jah, kindlasti, muidugi, poistele anname andeks niisugust jooksmist ja sebimist ja teatud vanuses me peame seda loomulikuks, aga ma arvan, et see ongi loomulik. Kui tüdrukud omavahel koridoris maadlevad - see ei ole minu jaoks küll absoluutselt kuidagi aktsepteeritud tegevus. Aga kui poisid seda teevad, siis on see täiesti normaalne, sellepärast et poisid ei saa suureks kasvada, kui nad ei ole jõudu proovinud. Et ma jah, suhtun väga stereotüüpselt.*

Teisalt saavad nad rohkem karistada

- **ÕN2:** *No vahel on nagu pigem kahju, et koolis on poisid nii maha tehtud. Et noh, tüdrukud on ikka need korralikud. Et noh poisid on ikka poisid ja vahel võibolla teevad rohkem koerust ja siis... et kui võibolla vahel ei ole neid võimeid ka väga ja siis teinekord võib-olla tambitakse väga maha ka neid poisse ja siis enesehinnang lähebki maha ja miks meil pärast on siuksed mehed hiljem, et kes ei hooli ja....*
- **ÕN2:** *Neid hästi õppivaid tüdrukuid võib-olla ka on rohkem kui hästi õppivaid poisse. Et need poisid surutakse kuskil juba varem maha. Meie kool on ka väga palju ikkagi faktipõhine ja jätabki sellise loova tegevuse ja isetegemise jaoks vähe ruumi ja meie õpetajad ei ole ka selleks valmis.*

See motivatsioon kaob nendel ära ja... ma arvan, et väljalangevus ongi sellest, et nendel ei ole eduelamust.

Teravdatud tähelepanu poistel jätab
tüdrukud aga veelgi enam tahaplaanile

- **ÕJ2:** *Kui räägitakse, et kool poistele ei sobi, tekitame teisalt aga olukorra, et tüdrukutele jääb vähem tähelepanu. Kust tulevad siis tüdrukutest juhid ja võrdsus?*

Poiste ja tüdrukute eraldi õpetamine

- *ÕJ3: No tähendab, poiste ja tüdrukute areng selles eas on väga erinev ja selle tõttu on võimalik pakkuda nii poistele kui tüdrukutele nende võimetele vastavat haridust. Et poistel oleks seda positiivse edu elamust. Teine asi- see annab võimaluse väga heaks kasvatustööks. Kui meil segaklassid veel olid - noh et näiteks tüdruk läheb poisile kallale, klopib ta läbi ja meie siis räägime, et tüdrukud on õrnem sugu ja nendesse peab nagu respektiga suhtuma ja see poiss on sellest tüdrukust peajagu lühem ... tee talle siis selgeks, et tegemist on õrnema sooga. Meie poiste õppeedukus oli tüdrukutega täpselt võrdne, mida segaklassides ei ole, sest et poistele tuuakse tüdrukuid kogu aeg eeskujuks.*

Aga

- *ÕJ3: Poiste klassi tunni ettevalmistamine on tõepoolest ... see nõuab väga palju rohkem läbimõeldud tegevust. See ei ole nii, et ma lähen klassis hakkan nüüd alles raamatust lehekülgi lappima, et mis me täna teeme. Poisteklassi tund peab olema väga põhjalikult ette valmistatud. ...mina olen see tüüpiline poisteklassi õpetaja, sellepärast et mulle meeldib poistega tööd teha, nad on aktiivsed, nad on ausad, töökad- lihtsalt lust. Ma andsin mõlemas klassis tunde, nii poistele kui tüdrukutele, siis poiste klassis see materjali hulk, mis tunnis läbi võtta, on väga palju suurem kui tüdrukute klassis.*

- *ÕJ3: Kõigil peab huvitav olema. Tüdrukutele peab täpselt samamoodi need teemad, mis nendele kauged on, kuidagi huvitavaks tegema. Õppimine peabki olema ju huvitav, õppimine ongi ju normaalne elu osa ja me räägime ju elukestvast õppimisest.*

Võrdõiguslikkus pole koolis tajutud kui probleem

- *AM: Eesti koolis ma ausalt öeldes ei tea, kas see (võrdõiguslikkus) on probleem. Et kuidas õpilased üksteisest eristuvad. Kas see, et osad neist on poisid ja osad neist on tüdrukud või tegelikult on kõige suurem probleem selles, et osad on nupukamad ja teised on vähem nupukamad? Kas me tegeleme lihtsalt selle asjaga, mida on lihtne tuvastada - ja mõned võib-olla potentsiaalselt suuremad probleemid on hoopis tagaplaanil.*
- **DN:** *Tegelikult me arvestame võrdväärselt nii poiste kui tüdrukute arvamusiga. See on ka meie väärtustes kirjas. Lapsed saavad valida, mida nad teha tegelikult tahavad. Nii et tüdrukud käivad meil nikerdamas puutööd ja poisid, kellele meeldib rohkem võib-olla kududa.*

Mees- ja naisõpetajad

- Meie üldhariduskoolides on 86% õpetajaskonnast naised
- **ÕJ2:** *Praegused noored ongi näinud ainult naisõpetajaid. 60 aastat on kasvatatud naisõpetajate käe all. Noored peaksid koolis nägema ka mehi, et siduda meest ja õpetajaks olemist. Poisid ei lähe selle ameti peale. Kui lapsed näevad vaid naise enda ees, ei kujune ka positiivset mehe mudelit.*

DM: Väga raske on naisõpetajal edasi anda neid signaale, mida noh meesõpetajad annavad ja vastupidi. Ma arvan, et see, et meesõpetajaid vähe on, see on probleem nii õpilaste jaoks, õpetajate jaoks kui tervikuna kooli jaoks. Aga üldiselt juba see erinev käsitus, maailmavaade, kahjuks mehed näevad ühtemoodi, naised teistmoodi, see mõjuks nagu lastele rikastavalt. Kui võtaksime näiteks mingi ajaloo kursuse, siis kõik see ülejäanud, taustainfo, näited, probleemipüstitus, on naiste ja meeste puhul erinev tõenäoliselt.

Ka meesõpetaja saab andeks

- **ÕN1:** *Ütleme ausalt – kui mees on koolis, siis ta on juba rõõm omaette. Et mõnikord tunnustatakse seda meest ainult selle eest, et ta on mees. Kas ja mis ta seal tunnis täpselt teeb, kui kaugele ta lapsed viib... No igal juhul küsitakse alati, mitu meest teil koolis on. Aga üldiselt ma tahan öelda, et ei saa koolis ka hinnata meest ainult selle järgi, kas ta on mees.*

- *ÕJ2: Ootused kummalegi... meesõpetaja puhul on nii, et tule ainult kooli! Neile enam ei pandagi ootusi, et nad oleksid head õpetajad, vaid et nad vaid tuleksid kooli. Teatud piirini antakse ka meesõpetajatele rohkem andeks.*

Ametnik küsib:

AM: Kas te olete nõus näiteks sellega, et maksta meesõpetajale poole rohkem palka kui naisõpetajale, selle jaoks, et saada meesõpetajaid kooli?

Kooli institutsionaalne raamistik on mehele kitsas ja ahistav

- **ÕN1:** *Nad (meesõpetajad) on andekad ja loovad. Ja siis nad lähevad sinna selle rütmi sisse ja ... kuskil nad vajuvad ikkagi ära, just noored kolleegid, õppisime koos. Et see kool annab ikkagi neile mingid hästi kitsad raamid ja võib-olla nad ei taha nendesse raamidesse jääda. Ja sellepärast kaovad ära koolist.*

Haridussüsteem on feminiseerunud

- **ÕM:** *Poiste puhul on ju nähtav nagu see asi, et poisid, kas jõuavad tippu või kukuvad ära. Tüdrukutel... nad on nagu keskmised, et kui naine, või tüdruk ütleme, ebaõnnestub, siis see ebaõnnestumine ei saa olla nii kolossaalne.*
- **ÕJ3:** *Ma arvan, et kui nad (naissoost õpetajad) veel nii emalikud ka ei oleks, siis see väljalangevuse protsent oleks veelgi suurem. Sellega nad ikkagi hoiavad.... käivad pinda küll, aga nad hoiavad neid koolis.*

Miks mehed koolist hoiduvad?

- Väikesed palgad
- Mees peab toitma pere
- Õpetamine sobibki naistele rohkem
- Ameti staatus: õige mees ei lähe kooli tööle
- Mehi peletab koolitöö raskus
- Karjääriredel koolis on lühike
- Meie traagiline ajalugu

- **DN:** *Õpetaja amet on tegelikult üks raskemate ametite killast. Et siin on võib-olla ka see pool, et kes on kangem? Kes naine või mees? Kes alati veab rohkem elus läbi tegelikult. Et väga paljud meie noored mehed ei ole valmis sellist koormat vedama.*
- **ÕN1:** *Proovime küll suhtuda poistesse teistmoodi ja, aga... Minu arvates on isegi nii, et mõnikord me liiga püüame. Mida rohkem seda räägitakse, seda kunstlikumaks me läheme ja me ei ole enam nii loomulikud suhetes lastega... ja tüdrukud on jäänud tahaplaanile. Mis me näeme, on noorte alkoholism, just tüdrukud. Suitsetamises tüdrukud. Et nad kuskil on haiget saanud. Ja võib-olla selles samas, et naine püüab nüüd poissi hoida.*

Väljapääsuteedest

- Koolis peaks väärtuseks saama kasvatus
- **ÕJ1:** *Kooli funktsioon peaks olema teine – igas mõttes innovaatiline ja teadmiste osas interaktiivne. Ma pole tajunud, et koolis tegeldakse sooidentiteedi kujundamisega. Kool läheb edasi nõukogude voolusängis. Vajame täiesti teistmoodi haridust. Et see uus tuleb kallim – aga see on riigi kestmise küsimus.*

Maskuliinse kooli paradokse

Poisid on ilmajääjateks

ÕJ1: *Püütakse ainet õpetada, kasvatuses pool jääb kõrvale. Täna ühiskonnas lähevad poisid ellu kehvema pagasiga. Poiste võimalusele olla edukas tööl ja oma sotsiaalsetes võrgustikes on koduse pagasi tähtsus suurem. Tüdrukud õpivad üksteiselt, neil on naisteajakirjad. Mehed õpivad teisi asju – auto, elekter. Poistele tuleks õpetada kuulamist, juhtimist, vastutust, enesekehtestamist, et tulla toime konkurentsühiskonnas*

- Õpetaja peaks suutma märgata stereotüüpe ja identiteetide kujunemist ning arvestada laste individuaalsusega
- **ÕJ1:** *Et õpetajad õpiksid koolikultuuris märkama, millised stereotüübid seal on, et ta oskaks märgata, millised identiteetidid kujunevad. Näiteks on tüdruk, keda poisid mõnitavad. Mida me teeme, milles on asi? Miski on selles tüdrukus selline, et see paneb poisse nii tegema. Probleeme tuleb lahendada lähtuvalt probleemidest, tüdrukul on aga vahel vaja naisõpetaja kallistust.*

- Tunnistatakse, et õige see pole, ent teenida tuleb süsteemi edasi.
- ÕJ3: *Kooli peetakse väga totalitaarseks süsteemiks, nagu Foucault võrdles teda vanglaga, siis ju ta seda on. Stereotüüpe koolis murda on veel keerulisem kui kuskil mujal*
- AN: *Eks meil on ju omamoodi teatud normid riikliku õppekavaga paika pandud ja siis need normid sätestavad pigem seda, et õpilane kõike teab, mitte niivõrd seda, kuidas ta kui inimene käitub*

- Ametnik loeb soolise võrdõiguslikkuse küsimuse liialduseks.

AM: ...ja mulle tundub, et me oma õppekavas liiga palju toome ära kellelegi vajalikke märksõnu, näiteks ma arvan, et võib-olla selle soolise võrdõiguslikkuse oleks võinud hoopis mainimata jätta. ...on mõtet rääkida nendest üldistest eesmärkidest ja mitte hakata seda üldist eesmärki vaatama selles vaatevinklis

- **Ja pakub omal moel lahendusi:**

Aga mis see meetod ikkagi on? Kas meetod on see, et õpetada naisõpetajatele selgeks, kuidas poistega hakkama saada või võtta iga hinna eest, iga hinna eest tööle meesõpetajaid? , Kui me suudame tuvastada, et poisid on teistsugused kui tüdrukud, siis me lihtsalt peaksime ütlema õpetajatele: kuule, efektiivne meetod poistega suhtlemiseks on selline, tüdrukutega suhtlemiseks on selline

Kool ise tuleks ümber mõelda

- Olulised üldinimlikud suutmised jäävad koolis aineõpetuse ees tahaplaanile ning õppimata.

ÕJ1: *See, milleks kasutame tunniaega, tuleks ümber mõelda. Tund kui kohutavalt tähtis aeg peaks olema täiesti teisiti üles ehitatud. Identiteetide nimel on vaja mõtlemise ja rääkimise aega.*

